

ONTWIKKELINGEN IN DE VOORMALIGE JOEGOSLAVISCHE FEDERATIE

09/99

(Afgesloten 23 1200 MRT 1999)

Conclusie/voorzicht

Het politieke leiderschap van de RS is uitermate onduidelijk. Het algemene verzet tegen de druk van de kant van de internationale gemeenschap vergroot de kans op politieke eenheid in de RS, maar vermoedelijk niet in de door de internationale gemeenschap gewenste zin.

De Bosnische Kroaten verzetten zich steeds openlijker tegen samenwerking met de Moslims in het kader van de Moslim/Kroatische Federatie (MKF).

De politieke situatie rond Kosovo blijft grotendeels onveranderd, ook nu de Kosovo-Albanezen het ontwerp-vredesverdrag hebben ondertekend. Vermoedelijk zijn de federale Joegoslavische autoriteiten op termijn wel bereid tot concessies, maar hebben zij behoefte aan argumenten om deze concessies aanvaardbaar te maken bij hun achterban.

Bosnië-Herzegovina

Westendorp eist haring of kuit

HV Westendorp heeft in een brief aan de voorzitter van het Bosnisch-Servische parlement, Djokic, gesteld dat de benoeming van kandidaat-premier Ivanic door vice-president Sarovic illegaal is. Tevens werd erop aangedrongen dat Sarovic zich uitspreekt over de vraag of hij het presidentschap van de Bosnisch-Servische republiek (RS) aanvaardt. In dat geval zou Sarovic wél het recht hebben een kandidaat-premier te benoemen. Het politieke leiderschap van de RS is uitermate onzeker sinds Westendorp besloot president Poplasen uit zijn ambt te zetten. Sindsdien kunnen twee personen aanspraak maken op de titel van "president". De voor de hand liggende opvolger is Sarovic, maar diens aanvaarding van het presidentschap zou tevens erkenning van het ontslag van Poplasen inhouden. Weigert Sarovic het presidentschap, dan zou volgens de Grondwet van de RS Djokic het presidentschap waarnemen tot er nieuwe verkiezingen zijn gehouden. Een verdere complicatie is dat maar liefst drie personen het (kandidaat-)premierschap kunnen claimen. Allereerst is daar de demissionaire premier Dodik, de favoriet van de internationale gemeenschap.

[REDACTED]

Hij is echter tot op heden niet in de gelegenheid geweest een poging tot vorming van een nieuwe regering te doen, omdat Poplasen weigerde hem opnieuw voor te dragen. De tweede pretendent is Ivanic, die daartoe is benoemd door Sarovic. Daarbij moet echter worden bedacht dat Djokic zelf door Poplasen (nog vóór zijn ontslag) tot kandidaat-premier is benoemd. Westendorp geeft met zijn schrijven min of meer openlijk aan dat hij die keuze kan aanvaarden, mits Sarovic formeel het presidentschap op zich neemt. Daarmee neemt hij afstand van zijn initiële eis aan Poplasen, de eis die de breuk tussen beide politici veroorzaakte: Dodik en géén ander. Het is illustratief voor de stagnatie in het vredesproces dat Westendorp niet alleen zijn begunstiging van Dodik opgeeft, maar bovendien verzoekt dat een lid van de voormalige regeringspartij SDS het presidentschap op zich neemt.

SPRS achter Ivanic

De voorzitter van de fractie van de SPRS in het Bosnisch-Servische parlement, Ilic, heeft gesteld dat zijn partij achter de kandidatuur van Ivanic staat. In zijn visie zou er een coalitie moeten ontstaan van SPRS, SDS, SNS (de partij van ex-president Plavsic) en SNSD (de partij van Dodik). In de huidige regeringscrisis speelt de SPRS een sleutelrol. Zij heeft twee politieke kopstukken in haar gelederen, te weten Djokic en het Servische lid van het Bosnische presidium Radisic. Bovendien is zij de dochterpartij van de Joegoslavische regeringspartij van president Milosevic. Tot op heden stond de partij achter Dodik en maakte samen met de SNS en de SNSD deel uit van de regeringscoalitie SLOGA. Maar uit onvrede met het feit dat SLOGA afhankelijk was van gedoogsteun van de Moslims en met de beslissingen van de internationale gemeenschap omtrent Poplasen en de gelijktijdige uitkomst van de arbitrage rond Brcko, hadden prominente SPRS-leden de afgelopen weken herhaaldelijk opgeroepen tot vorming van een Servische meerderheidsregering. Een coalitie zoals die door Ilic wordt voorgesteld zou op een grote meerderheid mogen rekenen en niet afhankelijk zijn van de Moslims, maar het is onwaarschijnlijk dat partijen als de SNS en de SNSD aanvaarden dat de SDS de regering zou komen versterken. Evenmin is het overigens denkbaar dat de SDS tot zo'n regering zou toetreden zonder deelname van haar coalitie-partner SRS, de partij van Poplasen. In de praktijk ligt het meest voor de hand dat de SPRS zich zal losmaken uit SLOGA en een samenwerkingsverband (en dus een meerderheidsregering) zou vormen met SRS, SDS en nationalistische splinterpartijen. Westendorp zal dat met lede ogen aanzien, maar het alternatief (nieuwe verkiezingen) zou met het oog op de te verwachten winst van de nationalistische partijen evenmin aangenaam zijn.

Soebatten over Brcko

In Wenen is het afgelopen weekeinde een conferentie gehouden waarop de nadere invulling van de arbitrage-beslissing rond Brcko is besproken. Daarbij is onder meer bepaald dat er nog steeds sprake is van een IEBL (de grens tussen de twee entiteiten in Bosnië-Herzegovina) bij Brcko en dat de territoriale samenhang van de RS derhalve niet verbroken is, zoals veel Serviërs vreesden. Ook zijn de wetten van de RS derhalve nog geldig in Brcko. Bovendien zou een herziening van de arbitrage-beslissing mogelijk zijn, als beide partijen het daarover eens zijn. Desondanks heeft de SDS het besluit omtrent Brcko veroordeeld en gesteld dat de regeringsdelegatie van de RS in Wenen (geleid door Dodik!) de eigen machtshonger heeft laten prevaleren boven relevante parlamentsresoluties, die expliciet stellen dat Brcko onvoorwaardelijk deel uitmaakt van de RS. Ook de SRS heeft zich in dergelijke bewoordingen uitgelaten en gesteld dat Dodik de bevolking bij de neus neemt. Opmerkelijk was dat ook Djokic de conferentie in Wenen veroordeelt en het besluit van de arbitrage-commissie verwerpt.

De situatie met betrekking tot Brcko wordt steeds grotesker. In "Dayton" is bepaald dat niet de status van de stad, maar uitsluitend het verloop van de IEBL onderwerp van arbitrage dient te zijn. De arbitrage-commissie heeft echter besloten dat Brcko onder gezamenlijk bestuur van de entiteiten moet komen en derhalve de status van de stad als zodanig veranderd. Uit de conferentie van Wenen blijkt nu dat dit niet strijdig is met de Bosnisch-Servische jurisdictie, en dat bovendien het verloop van de IEBL niet zal worden veranderd. Het kan de Bosnische Serviërs vergeven worden dat zij in deze omstandigheden twijfel koesteren over de wetgeving en ordehandhaving in de stad. De internationale gemeenschap moet in toenemende mate haar toevlucht nemen tot dit soort drogredeneringen om de schijn van vooruitgang in het vredesproces op te houden.

Bosnische Kroaten een week in staking

De belangrijkste partij van de Bosnische Kroaten, de HDZ (dochterpartij van de gelijknamige Kroatische regeringspartij) heeft aangekondigd dat al haar vertegenwoordigers in bestuursorganen van de Moslim/Kroatische Federatie (MKF) een week hun taken zullen neerleggen. Als reden werd genoemd de bomaanslag eerder deze week op een prominent HDZ-lid, plaatsvervangend minister van Binnenlandse Zaken Leutar. De HDZ-vertegenwoordigers in het Bosnische Hogerhuis hebben zelfs aangekondigd de parlamentszittingen te zullen boycotten totdat de daders van de aanslag gearresteerd zijn. Naar verluidt wordt ook aangedrongen op de publicatie van namen van Moslims die verantwoordelijk zijn voor oorlogsmisdaden tegen Kroaten in de oorlog van 1993/94.

[REDACTED]

De leider van de (Bosnische) HDZ en Kroatische vertegenwoordiger in het Bosnische presidium Jelavic had eerder reeds Moslims verantwoordelijk gesteld voor de aanslag op Leutar, overigens zonder daarvoor bewijzen aan te dragen. De Moslims hadden, bij monde van hun presidiumvertegenwoordiger Izetbegovic, daartegen geprotesteerd en Jelavic onverantwoordelijk gedrag verweten. De (Bosnische) HDZ neemt de handschoen op en reageert met een algemene boycot van bestuursorganen. Aangezien er bijna geen Bosnische Kroaten in bestuursfuncties zijn die geen lid zijn van de HDZ, houdt dit besluit in feite een algemene boycot in. Omdat ook vele Serviërs de gezamenlijke bestuursorganen mijden uit protest van de (niet alleen) in hun ogen oneerlijke behandeling van Poplasen, houdt dat in dat de Bosnische bestuursorganen feitelijk niet functioneren, zeker niet in de zin waarvoor zij bedoeld zijn. Dat illustreert de impasse in het Bosnische vredesproces, omdat het een weergave is van het gebrek aan vertrouwen dat de twee genoemde bevolkingsgroepen (samen ruwweg de helft van de Bosnische bevolking) hebben in het vredesproces. Zij geven daarmee impliciet aan dat zij niet alleen geen vertrouwen hebben in de derde bevolkingsgroep, de Moslims, maar ook niet in de doelstellingen van de internationale gemeenschap die de facto op één lijn zit met de Moslim-leiding. Onduidelijk is welke middelen de internationale gemeenschap ten dienste staan om de steeds breder wordende kloof te dichten.

HDZ en SDS zoeken toenadering

Er zijn aanwijzingen dat prominente HDZ-leiders in contact staan met leiders van de SDS. Doel zou zijn de uitslag van de arbitrage rond Brcko te beïnvloeden. Ten aanzien van Brcko is er sprake van een zekere belangenovereenkomst van Serviërs en Kroaten. Eerstgenoemden hechten sterk aan exclusieve zeggenschap over de stad, die een territoriale brug vormt tussen het oosten en het westen van de RS. Dat is in beginsel niet onverenigbaar met de aanspraken van de Kroaten, die uit zijn op de vorming van een eigen Kroatische gemeente in die delen van de regio-Brcko die door Kroaten worden gedomineerd. Meer in algemene zin kunnen Serviërs en Kroaten gezamenlijk ieder besluit ten aanzien van Brcko blokkeren, omdat Brcko onder gezamenlijk bestuur van de drie dominante bevolkingsgroepen zal komen. Maar de toenadering tussen Serviërs en Kroaten heeft een bredere lading dan slechts de belangenovereenkomst ten aanzien van Brcko. Beide bevolkingsgroepen hebben de oorlog van 1992-1995 gestreden om een verreгаande decentralisering van gezag te bewerkstelligen. Zeker sinds de internationale gemeenschap in versterkte mate aanstuurt op versterking van de gezamenlijke Bosnische instellingen, is het verzet van Serviërs en Kroaten tegen dat streven, en bij implicatie tegen het vredesproces, sterk toegenomen. Deze belangenovereenkomst zou de samenwerking tussen beide bevolkingsgroepen ook in andere kwesties kunnen stimuleren, ten detrimente van het vredesproces.

Kroatië

Glavas terug als prefect

Er zijn hardnekkige geruchten dat de voormalige prefect van oost-Slavonië, Glavas, herbenoemd zal worden in zijn functie. Reeds eerder was er sprake van herbenoeming, maar tot op heden is die niet formeel bekrachtigd. Glavas is de personificatie van de Kroatische benadering van de problematiek in oost-Slavonië. Reeds vóór de onafhankelijkheid van Kroatië was Glavas betrokken bij de strijd tegen de Serviërs en, ongeacht wat de Kroatische propaganda wil doen geloven, niet alleen in een passieve rol. Als beloning voor zijn optreden werd hij benoemd tot prefect van de regio waarin oost-Slavonië ligt. Hij heeft zich in die functie echter zo onverzoenlijk opgesteld dat hij in 1997 op verzoek van de toenmalige internationale bestuurder voor oost-Slavonië, Klein, werd ontslagen. Bovendien werd zijn lidmaatschap van de regeringspartij HDZ opgezegd. Als deze man nu terugkomt als (partijlid en) prefect, spreekt dat boekdelen over de stemming in de HDZ en de kansen voor etnische verzoening in oost-Slavonië. Het zou illustratief zijn voor de toename van de extreem-nationalistische stroming in de HDZ in het algemeen en in oost-Slavonië in het bijzonder. Een geestverwant van Glavas, Seks, is ondervoorzitter van het Kroatische parlement en geldt als een van de favorieten voor de opvolging van president en HDZ-leider Tudjman.

Joegoslavië

Montenegro

Kilibarda dreigt met blokkade militaire installaties

De Montenegrijnse plaatsvervangend premier Kilibarda heeft gedreigd dat alle faciliteiten van de Joegoslavische strijdkrachten (VJ) in Montenegro zullen worden geblokkeerd als Montenegrijns grondgebied wordt gebruikt bij de verdediging tegen NAVO-aanvallen op Joegoslavië. Dat heeft de bevelhebber van het Joegoslavische Tweede Leger, dat verantwoordelijk is voor de verdediging van onder meer het Montenegrijnse grondgebied, ertoe gebracht te dreigen met "ernstige gevolgen" voor iedereen die de VJ hindert in de uitoefening van hun functie. Inmiddels is gezinspeeld op juridische stappen tegen Kilibarda.

Kilibarda is een van de meest uitgesproken voorstanders van (verdere) onafhankelijkheid van Montenegro binnen de huidige regeringscoalitie. Hoewel de aanvallen van Montenegro op de (vermeende) discriminatie tot op heden voornamelijk van verbale aard zijn geweest, begint de situatie steeds meer overeenkomsten te vertonen met de onafhankelijkheidsstrijd van Kroatië en Slovenië in 1991. Ook toen beschikten de beide naar (meer) onafhankelijkheid strevende overheden over enige gewapende macht, al was zeker die van Slovenië beduidend sterker dan de

[REDACTED]

eenheden waarover Montenegro nu kan beschikken. Ook toen had het reguliere leger (het JNA, de voorloper van de VJ) het Constitutionele recht om de verdediging en de territoriale integriteit van het land te beschermen. Kilibarda dreigt met eenzelfde tactiek als degene waarvan Kroatië en Slovenië zich bediend hebben: het blokkeren van militaire installaties, waardoor militairen en hun gezinnen feitelijk worden gegijzeld. Dat is niet alleen in strijd met relevante defensie-wetgeving in Joegoslavië, maar moet door de Serviërs met het oog op het conflict in Kosovo ook als uiterst provocatief worden beschouwd. Montenegro wordt, mede door dit soort uitspraken, in Servië steeds sterker gezien als een trawant van de internationale gemeenschap. Zoals reeds eerder gesteld, is het allerminst ondenkbaar dat de federale overheid (lees: Milosevic) in ruil voor concessies ten aanzien van Kosovo van de internationale gemeenschap een vrije hand in Montenegro zal bedingen.

Djukanovic bekritiseert internationale gemeenschap

De Montenegrijse president Djukanovic heeft de internationale gemeenschap bekritiseerd vanwege haar politiek ten aanzien van Kosovo. Hij stelde dat de NAVO Milosevic geen enkele positieve impuls aanbiedt om een vredesakkoord te aanvaarden. Het voorliggende akkoord is uitsluitend in het voordeel van één partij, terwijl de Servische zijde niets wordt geboden. Voor deze uitspraak van Djukanovic bestaan drie redenen. Ten eerste is er reeds sinds het begin sprake van overeenkomstige belangen tussen Milosevic en Djukanovic, zeker waar het Kosovo betreft. Djukanovic is sterk gekant tegen concessies aan Kosovo, omdat opwaardering tot derde deelrepubliek en zelfs een grote mate van autonomie voor Kosovo ertoe zouden leiden dat Montenegro zou worden gereduceerd tot de status van "Dritte im Bunde". Ten tweede heeft het-er alle schijn van dat het verbale ageren van Djukanovic c.s. een eigen dynamiek heeft veroorzaakt, die een voor Djukanovic ongewenste richting inslaat. Naar alle waarschijnlijkheid beoogt Djukanovic met zijn ageren tegen de federale en Servische overheden vooral zijn eigen machtsbasis te versterken door de vrees voor Servisering van Montenegro aan te wakkeren, maar is hij niet uit op daadwerkelijke afscheiding van Montenegro. Een aantal Montenegrijse politici gaat echter aanzienlijk verder. Daarvan lijkt Djukanovic enige afstand te willen nemen. Ten derde, en vermoedelijk de meest concrete aanleiding voor de reactie van Djukanovic, hebben Servische machthebbers reeds gesteld dat Montenegro heult met de vijand, de NAVO, die op het punt staat Joegoslavië aan te vallen. Daarvan wil Djukanovic zich kennelijk eveneens distantiëren.

Kosovo

Kosovo-Albanezen tekenen vredesverdrag, maar voorbehoud blijft

De Kosovo-Albanese delegatie die in Parijs onderhandelt over de politieke toekomst van Kosovo, heeft het vredesvoorstel van de internationale gemeenschap ondertekend. De leider van de delegatie, Thaci, heeft echter in een interview verklaard dat het "Kosovo Bevrijdingsleger" (UCK) dat onder zijn leiding staat, in Kosovo aanwezig zal blijven als een "zelfverdedigingsmacht". Het UCK zou volgens Thaci zelfs gemoderniseerd worden. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat de Kosovo-Albanezen hun uiteindelijke doelstelling, te weten onafhankelijkheid voor Kosovo, hebben opgegeven. Dat zij toch een compromis-tekst hebben ondertekend, heeft vooral een tactisch doel en beoogt de verantwoordelijkheid voor het tot nu toe mislukken van de vredesbesprekingen volledig aan Servische zijde te leggen. De hoop is dat de internationale gemeenschap nu door een militaire interventie de druk op de Servische/Joegoslavische zijde verhoogt. Uit de uitspraak van Thaci blijkt dat het UCK op tenminste één belangrijk punt, te weten de ontwapening van het UCK, voorbehoud blijft maken. De kans dat het vredesakkoord, ook als de Serviërs alsnog zouden tekenen, daadwerkelijk vrede brengt, is gering.

Joegoslavië meldt fraude met documenten en ontwerpt eigen vredesakkoord

De Joegoslavische delegatie in Parijs heeft gesteld dat het document dat de Kosovo-Albanezen hebben ondertekend op enkele cruciale punten afwijkt van het document dat eerder in Rambouillet voorlag. Om die reden heeft de Joegoslavische delegatie een eigen vredesakkoord ontworpen. Dit zou inmiddels ondertekend zijn door vertegenwoordigers van alle etnische groeperingen in Kosovo. Reeds vóór de onderhandelingen in Parijs/Rambouillet heeft de Servische vice-premier Markovic onderhandelingen gevoerd met vertegenwoordigers van alle etnische groeperingen in Kosovo. Een minderheid van de Kosovo-Albanezen (die met overmacht de belangrijkste bevolkingsgroep in Kosovo vormen) is loyaal aan het Servische gezag en het is derhalve niet moeilijk daaruit een gelijkgeschakelde delegatie te vormen, die de Servische positie aanvaardt. De beschuldiging dat er met teksten is gesjoemeld is vermoedelijk vooral een poging van de Servische propaganda om de partijdigheid van de internationale gemeenschap aan te tonen; het enige concrete "bewijs" dat daarbij geleverd wordt is dat de Russische vertegenwoordiger in de contactgroep het door de Albanezen getekende document niet heeft geparafeerd, waardoor het dus in strikt juridische zin geen voorstel van de contactgroep betreft.

OVSE-waarnemers uit Joegoslavië teruggetrokken

Het afgelopen weekeinde zijn de internationale waarnemers uit Kosovo teruggetrokken. Ook het personeel van westerse ambassades is aanzienlijk gereduceerd. De Joegoslavische autoriteiten hebben geen enkel obstakel opgeworpen, al hebben zij verklaard dat in hun visie het mandaat van de OVSE-missie in Kosovo is beëindigd. Het is opmerkelijk dat Joegoslavië het vertrek van het westerse personeel geen stobreed in de weg heeft gelegd, hoewel het niet moeilijk is te

[REDACTED]

concluderen dat hun vertrek de kans op luchtaanvallen vergroot. In Bosnië-Herzegovina werden internationale waarnemers in 1995 juist in gijzeling genomen en aan potentiële doelen vastgeketend als voorzorgsmaatregel tegen luchtaanvallen. Dat Joegoslavië niet tot dergelijke maatregelen overgaat, versterkt het vermoeden dat tussen de federale top (lees: Milosevic) en de internationale gemeenschap afspraken zijn gemaakt over aard en omvang van de aanvallen. Dergelijke aanvallen heeft Milosevic nodig om het meer nationalistische deel van zijn achterban ervan te overtuigen dat er concessies ten aanzien van Kosovo noodzakelijk zijn. Het (niet) optreden van de Joegoslavische autoriteiten wijst er dus op dat een compromis ten aanzien van Kosovo in de maak is, na één of meerdere rondes van luchtaanvallen.

Onrust in VJ

Relatief onafhankelijke persbureaus in Joegoslavië melden dat de afgelopen dagen enkele honderden reservisten van de VJ een protestbijeenkomst hebben gehouden uit onvrede met de slechte organisatie, training en uitrusting. Ouders van dienstplichtigen wier zoons langer in dienst worden gehouden, hebben in de plaats Kragujevac eveneens een protestbijeenkomst gehouden. Hoewel het om losstaande meldingen gaat, wijzen zij toch op moreelsproblemen in de VJ. Dat houdt zonder enige twijfel verband met het feit dat de VJ, door internationale sancties, door het restrictieve beleid van de Joegoslavische federale overheden, maar ook door corruptie in het leger en daarbuiten, aanzienlijk hebben bezuinigd op de strijdkrachten. Dat heeft negatieve gevolgen voor de uitrusting van de strijdkrachten en, zoals uit bovenvermelde berichten blijkt, het kan ook de inzetbaarheid aantasten.

UCK roept op tot "genadeloze" aanvallen

De Generale Staf van het UCK heeft de VJ ervan beschuldigd uit te zijn op het etnisch zuiveren van Kosovo, "zo mogelijk nog voor de komst van NAVO-troepen". Daarom werd opgeroepen tot verzet met alle ten dienste staande middelen. Met "genadeloze aanvallen" op de Serviërs zou de onafhankelijkheid van Kosovo worden afgedwongen. Deze melding is om meerdere redenen interessant. Allereerst is zij een illustratie van het feit dat het UCK, dat ontstaan is als een bundeling van autonome en grotendeels losstaande groeperingen met slechts ruw omschreven doelstellingen, steeds coherenter wordt in het formuleren van haar plannen. Tevens blijkt, ondanks de optimistische toonzetting van de oproep, dat het UCK nog steeds bevreesd is dat interne tegenstellingen binnen de Kosovo-Albanese rijen het realiseren van de doelstelling kunnen blokkeren. Maar wellicht het belangrijkste element uit de oproep is het feit dat, waar internationaal het beeld zich opdringt dat de agressie in Kosovo volledig van de Servische en Joegoslavische eenheden uitgaat, in de praktijk ook het UCK het initiëren van geweld allerminst schuwt.